

KLASSIKEREN: INTRODUKTION

Kenneth Burkes analyse av retorikken i Hitlers *Mein Kampf* er på vesentlege punkt eit pionerarbeid. Det er ein slags ideologikritisk strukturalisme *avant la lettre* – 30 år før slikt noko vart vanleg i litteratur- og medievitenskapen. Og den representerer tekstvitenskap med større tverrfagleg rekkevidde enn nokonsinne før – eller for den saks skuld: seinare. Artikkelen vart første gong publisert i 1939, og kom i bokform to år etter i *Philosophy of Literary Form*, som hadde den typiske undertittelen *Studies in Symbolic Action*. 1939 og 1941: to viktige verdenshistoriske årstal. Da Burke skreiv artikkelen, var Europa i ferd med å kaste seg ut i eit ragnarokk av ein verdenskrig; da artikkelen kom i bokform, var USA i ferd med å bli del av dette ragnarokk. Men midt oppe i dette hadde altså Kenneth Burke intellektuell kjørlighet nok til å lage ein djuptgåande analyse av eit stykke djevlesk politisk retorikk. Denne analysen imponerer framleis – både ved sitt fantasirike oversyn over symbolske handlingars føresetnader og implikasjonar, og ved den suverene evna forfattaren demonstrerer når det gjeld å gå djupt inn i både sosialpsykologiske, semiotiske og retoriske problemstillingar.

Men så var da Kenneth Burke (1897-1993) ingen vanleg snever akademisk spesialist, derimot var han det nærmaste ein kan kome ein amerikansk intellektuell – i ei positiv tyding av dette uttrykket. I hans omfattande forfatterskap er faggrenser til for å overskridast, og perspektiv finst for at dei skal kunne sameinast til kreative innsikter i menneskets djupaste handlingsmønster. Burke var ein intellektuell frigjengar, alltid på søking etter *New Frontiers*. Han vart difor aldri fast knytt til akademiske institusjonar, og brydde seg heller ikkje om å skaffe seg universitetsgrader. Han hadde berre korte og avbrotne universitetsstudier bak seg, da han i ung alder bestemte seg for å leve som fri skribent. Han skreiv dikt og noveller, vart tids-

skriftredaktør og etterkvart litteraturkritikar. Draumen om å bli den betydningsfulle romanforfattaren vart nå (frå omlag 1930) erstatta med ein serie målmedvitne studier innanfor det store feltet mellom litteratur og politikk der mennesket utfaldar seg som symbolskapande dyr, og dei første store bøkene kom ut: *Permanence and Change* (1935) og *Attitudes toward History* (1937). Artikkelen om “Retorikken i Hitlers ‘Min Kamp’”, høyrer til denne perioden, der Burkes store kultursemnologiske system så smått begynte å ta form. Etter krigen gav han dette systemet namnet “dramatisme”, og utmynta det i dei to sentrale verka *A Grammar of Motives* (1945) og *A Rhetoric of Motives* (1950).

I den sistnemnde boka gir Burke ei samla framstilling av sin retoriske teori, som samstundes rommer eit omfattande og ukonvensjonelt historisk oversyn over retorikken. Her dukkar det opp nokre namn som ein ikkje ventar å finne i ein retorikkhistorisk samanheng, men dei representerer like fullt nokre av Burkes viktigaste læremeistarar: Jeremy Bentham (utilitarismens grunnleggjar), Karl Marx, Thomas Carlyle og den norskamerikanske sosiologen Thorstein Veblen. Felles for desse er at dei står som tidlege eksempel på korleis det vi i dag kallar “retorisk” kunnskap, kan brukast for å “demaskere” den retoriske bruken av språket, og menne-skeleg åtferd i vidare forstand. Akkurat slik var det Burke hadde brukt sin retorikk-teori på retorikken i Hitlers *Mein Kampf* 10 år tidlegare.

Trass i at Burkes intellektuelle genealogi er spesiell og på mange vis svært amerikansk med si forakt for konvensjonelle akademiske førebilete, kjem ein likevel ikkje utanom at det viktigaste førebiletet hans er ein av dei største filosofar til alle tider, nemleg Aristoteles. Det gjeld også synet på retorikk som “kunsten å overtale”. Men Burke er ikkje berre aristotelikar; han

er også ein slags semiotikar. Retorikk er for han rotfesta i ein spesiell språkfunksjon, nemleg “bruken av språk som eit symbolmiddel til å framkalle samhandling hos vesen som etter sin natur reagerer på symbol”, slik han definerer det i *The Rhetoric of Motives*. Dei to hovudkjenneteikna ved all retorisk handling er *adresse* (dvs. orientering mot eit publikum) og *identifikasjon*. For Burke er det siste kjenneteiket viktigast. Den drivkrafta som kjem til uttrykk i overtalingskunsten, spring ut av tilværets prinsipielt spalta natur. Føresetnaden for å snakke om identifikasjon, er at einingar som skal identifiserast ikkje er identiske. Den retoriske funksjonen kviler på muligheten av ei handling som kan føre individuelle substansar saman i det Burke kallar “consubstantiality” – overindividuell substans. “Identifikasjon” er namnet på denne handlinga, som Burke meiner “kanskje er nødvendig for alle former for liv”. Dette gjeld også for det ekstremt splittande og destruktive fenomenet i menneskelivet som vi kallar krig. Retorikk er – også historisk sett – uløyselig knytt til polemikk, ordkamp, forstått som avleiingar av den verkelege strid mellom menneskelege interesser i konflikt, som kan ende opp i krig, dvs. systematisk dreping. Men sjølve retorikkens drivkraft, behovet for einenskap, er krigens og drepingas heilt nødvendige motvekt: konsubstansialitet og identifikasjon som kompensasjon for oppsplittinga i tilværet. Problemet er at det finst både “god” og “vond”, “sunn” og “pervertert” retorikk. Den overtalinga som gjennom identifikasjonar samlar menneske til strid (for eit fedreland, ein religion eller ei anna overordna Sak), er ein perversjon av samarbeid og identifikasjon. Hitlers *Mein Kampf* representerer ein slik pervertert retorikk, som det er viktig å forstå mekanismane i.

Innleiingsvis framstiller Burke Hitler som ein “medisinmann”; han har brygga saman ein universalmedisin som er i stand til å “heile” all splitting og strid i eit sjukt demokrati ved å samle nasjonen bak sitt banner. Dette er ikkje berre ein vittig metafor. Metaforen viser først og fremst til eit hovudpoeng i analysen av Hitlers verk, nemleg samanhengen mellom verkets retorikk og dei religiøse rituala som Burke også andre stader er opptatt av å synleggjere

under våre symbolske handlingar: syndebrukritualet, død- og gjenfødingsritualet o.l. Og ikkje minst viser metaforen til den dialektikken mellom splitting og heiling som all overtalingskunst spring ut av. Burke analyserer i detalj korleis Hitlers retoriske identifikasjonar (eller “unifications”, som han kallar det i 1939) ordnar seg i binære skjema omkring denne grunnleggande motsetnaden. Med utgangspunkt i ein tilstand av konflikt og babelsk forvirring, som Hitler knyter til forfallet i det parlamentariske demokratiet (Weimar-republikken), bygger det seg i teksten opp ein serie systematisk gjennomførte “likningar” (“equations”) der forfallet blir transcendent i ein stadig meir omfattande einenskap. Dette “positive” systemet av likskapsrelasjonar minner i Burkes analyse ikkje så lite om måten Claude Lévi-Strauss 20 år seinare skulle analysere mytens strukturelle logikk på.

Men retorikk er nødvendig for alt sosialt liv, meiner Burke. Difor må hitlerismens perverterte retorikk bekjempast med ein mot-retorikk som ikkje tilslører, men mobiliserer på basis av klargjering. All retorikk har sine løynde røter i rituelle og religiøse symbolmønster; det vi finn som hekseri og magi i såkalla primitive samfunn, må ikkje tolkast som “bad science”, men som ei overføring av retorikkens identifikasjons- og overtalingsmekanismar frå menneske til ting (“naturen”). Hitlers djevelske retorikk kviler på ei bastardisering av slike mønster. Difor hjelper det lite å rasjonalisere bort retorikken og det antropologiske fundamentet den kviler på. Tvert imot er det berre ei betre forståing av korleis det vi kallar religion fungerer, sosialt og psykologisk, som kan hjelpe oss å gripe og slå tilbake den sekulariserte bastardversjonen av religiøse tankeformer som Hitlers *Mein Kampf* representerer. Mot slutten av sitt aktive intellektuelle liv vigde Kenneth Burke seg nettopp til studiet av dei symbolskapande mekanismane i religionen, og gav ut sitt tredje monumentale verk under tittelen *The Rhetoric of Religion* (1961). At “Retorikken i Hitlers ‘Min Kamp’” føregrip også denne innsatsen, seier mykje om kor sentral denne vesle teksten er innanfor Burkes samla forfattarskap.

Atle Kittang

KLASSIKEREN: RETORIKKEN I HITLERS "MIN KAMP"

Af Kenneth Burke

Oversættelse ved Peter Søbørg

Den nyligt udgivne¹, uzensurerede udgave af *Mein Kampf* har affødt mange fordømmende kommentarer. Der er andre måder at brænde bøger, end ved at smide dem på bålet – den foretrukne metode for den dovne anmelder er at vende sig bort i uopmærksomhed. Jeg vil fastholde at det er gennemført fordømmende, når en anmelder stiller sig tillfreds med et par mere eller mindre symbolske hug efter bog og forfatter, alt afhængig af anmelderens formåen og den tid der er til rådighed.

Hitlers *Min Kamp* er forargelig, grænsende til det kvalmende; men stadig: en anmelder, der ikke når dybere end til blot at markere sin foragt, får måske berømmelse for sin bedømmelse blandt ligesindede, men skaber ingen egentlig indsigt.

Hvad vi har at gøre med, er et testamente fra en mand, der lokkede et stort folk på afveje. Lad os studere testamentet – ikke blot for at kunne forudse hvilke politiske vinde der blæser efter München; lad os forsøge at analysere den 'medicin' denne heksedoktor har brygget sammen, så vi med større sikkerhed kan vide, hvad vi skal være på vagt over for, hvis noget lignende skulle dukke op hér. Det er allerede sådan, her i vort land, at vi er forbi det punkt, hvor nazismen kan slå rod. Vore dyder og selve konflikten blandt vore synder holder fascis-

men fra døren. Vore synder og fejl kan ikke samles i én forenet front af fordomme; de frustrationer, der opstår i denne stadige konflikt, taler med Bibelens ord 'i demokratiets navn'.

Hitler fandt sit universalmiddel, sit *panacea*, sin kur for 'alt der nager dig', der gjorde en sådan ulykkelig forening mulig i hans eget land. Og han har været hjælpsom nok til at lægge kortene på bordet, åbent så vi kan få et førstehåndskendskab til midlet. Så lad os for Guds skyld se det. Denne bog er den nazistiske magis brønd; en rædselsvækkende magi, men en effektiv magi. Ethvert fornuftigt folk må ønske at studere en sådan magi.

I

Enhver bevægelse, der rekrutterer sine tilhængere fra mange forskellige grupper, må have et fixpunkt. De enkelte medlemmer når måske til punktet på deres egen måde, men der skal være dette ene punkt. Hitler overvejede dette grundigt, og fandt frem til, at det ikke blot skulle være en central *idé*, men også et geografisk Mekka, mod hvilket alle øjne kunne rettes på de udnævnte tidspunkter for bøn (eller i hans tilfælde: de udnævnte tidspunkter for blasfemi og skænderi). Så han valgte München som det *materialiserede* forenende fixpunkt. Som han siger:

Note: Originaltekst: "The Rhetoric of Hitler's 'Battle'", © 1939, 1941 University of California Press, Berkeley, USA.

1 Essayet "The Rhetoric of Hitler's 'Battle'" blev første gang udgivet i 1939, efter München-aftalens accept af Hitlers krigspotentiale. Se i øvrigt Atle Kittangs introduktion side 6-8.

Den geopolitiske betydning af en bevægelses centrum kan ikke overvurderes. Kun et sådant centrum, badet i et Mekkas eller et Roms lys og magi, kan i længden give den styrke, der stammer fra enhed og fra en fast hånd, der udtrykker denne enhed.²

Hvis en bevægelse skal have sit Rom, må den også have sin Djævel. Som Russel påpegede, var en vigtig ingrediens i middelalderen (en ingrediens der vedholdent gjorde sit forenede arbejde trods de mange faktorer der virkede mod forening) symbolet på en *fælles fjende*, indbegrebet af Djævelen. Mennesker der intet har til fælles, kan samles om en fjende de alle deler. Hitler selv sammenfatter det præcist:

Alt i alt er den ægte nationale leders effektivitet primært afhængig af evnen til at forhindre folkets spredte opmærksomhed, og i stedet koncentrere den om én fælles fjende. Desto mere ensartet den krigeriske vilje, desto større magnetisk effekt og slagkraft. Det er den ægte store leders fortjeneste, når forskellige modparter fremstår som én, da svage og ustabile karakterer ellers vil forvirres over forskelligheden i modstandere og måske derved tvivle på egen sag.

Så snart de vaklende masser møder for mange fjender, træder objektiviteten til og rejser spørgsmålet om hvorvidt det i virkeligheden alene er fjenderne der tager fejl, og deres egen nation eller bevægelse der har ret.

Samtidig opstår den første lammelse. Derfor må en mængde forskellige fjender altid betragtes som én, så masserne opfatter krigen som mod én part. Dette styrker troen på egne mål og fastheden overfor fjenden.

Som enhver ved, blev denne politik tydeliggjort i hans valg af international Djævel, den "internationale jøde" (Djævelen var international, universel, 'katolsk'). Denne materialisering af et religiøst mønster er, tror jeg, et frygteligt effektivt propagandavåben i en tid hvor religionen har tabt styrke af århundreders kapitalistisk materialisme.

Religion er baseret på 'fattigdommens rig-

dom', på brugen af metoder til at konvertere nød og elendighed til noget godt – mens kapitalisme er baseret på anskaffelsernes rigdom; præcis dén målestok, der gør enhver genstand salgbar, bortset fra at kapitalismen nærmest virker som om den står i vejen for sig selv og genstandene bare hober sig op, skønt den har optrænet folk til den særlige form for 'menneskelig værdighed', der kommer til udtryk gennem privatforbrug.

Altså, som forenede fordom nr. 1: den fysiske manifestation af den internationale Djævel, i den synlige, genkendelige form af et folk af andet 'blod', en parodi på det gældende neopositivistiske ideal om altings *materielle* reference. Så snart Hitler har udpeget sin fjende, bliver al 'bevisførelse' selvbekræftende. Hvis man finder uimodståelige beviser på at den jødiske arbejder er i dybeste modstrid med 'den internationale kapitalistiske jødesammensværgelse', svarer Hitler med bevidstløs sikkerhed: Det er bare et eksempel på hvor udspekuleret det 'jødiske komplot' er lagt an. Eller hvis man udpeger 'ariere', der gør det samme som de fordækte jøder? Velan, dér har vi beviset på at 'arieren' er blevet 'forført' af jøden.

Den seksuelle symbolik i Hitlers bog, svarende til tidens seksuelle værdier, er nemt genkendelig: Det fortvivlede Tyskland er den 'afhornede Siegfried'. Masserne er 'feminine', og som sådan fyldt af begær efter en dominerende han. Denne han tilbyder dem, verbalt, og når han har vundet dem, dominerer han dem. Hannens rival, den slyngelagtige jøde, vil på den anden side 'forføre' dem. Og hvis han lykkes, vil han forgifte deres blod i dåden. Hvorefter vi, ad associationernes kringlede veje, føres gennem angreb på syfilis, prostitution, incest og andre lignende ulykker, som introduceres som en art 'musiske' argumenter, når vi nu alligevel er i gang med de 'blodforgiftende' ægteskaber eller deres 'spirituelle' pendant: de 'jødiske' ideers sygdomme, såsom demokrati³.

ch.

3 Hitler insisterer på den totale identifikation mellem leder og folk. Og kommer på den måde, gennem tilbedelse af folket, til at tilbede sig selv. Tanken kunne lede til spekulationer om, hvorfor Føre-

2 Alle oversættelser af Hitlercitater stammer fra Adolf Hitler: *Min Kamp*, H.Hagerup, København 1934, oversat af Clara Hammeri-

Den 'medicinske' tiltrækningskraft ved den jødiske syndebug fungerer fra en anden vinkel. Middelklassen udgør, set fra hvert medlems synsvinkel, en dualisme; medlemmerne er på den ene side del i en 'pengenes kult', og har på den anden side samtidig en foragt for denne kult. Når det går godt for kapitalismen, er konflikten til at håndtere. Men når kapitalismen begynder at gøre ondt, strammer konflikten til. Således dukker 'medicinen' op for den ariske middelklasse gennem syndebugsbilledet: de 'dårlige' sider kan projiceres over på Djævelen, og man kan bevare sin selvrespekt gennem en adskillelse af 'god' kapitalisme og 'dårlig', med den nu udpegede modpart som udtryk for den 'dårlige' kapitalisme. Det er utvivlsomt 'lettelsen' over denne løsning, der sparede Hitler for at forklare hvordan det 'jødiske plot' egentlig skulle foregå. Intetsteds forklarer denne bog, der ellers er fuld af krigsplaner, hvordan den 'jødiske bolsjevisme's triumf, der ødelægger al kapital, skulle være en triumf for 'jødisk kapital'. Hitler ved så udmærket, hvornår hans afsløringer gør sig bedst bag et dunkelt dække.

I forsøget på at forklare Hitler rejser der sig et spørgsmål: Var hans udvælgelse af jøden – hans forenede djævel-funktion – ren beregning? På trods af det ovenstående citat, vil jeg hævde at det næppe er tilfældet. Den intensitet, hvorved han fremstiller jøden, kommer, tror jeg, fra et langt mere komplekst dyb. Det virker som om Hitler, da han tog til Wien i noget nær fuldkommen fattigdom, virkelig led. Han levede blandt de udstødte og beskriver sin elendighed over situationen. Han var følsom for situationen; og hans måde at udtrykke sårbarheden overbeviser mig om at han, på dette punkt, er fuldkommen ærlig, som med smerten over de ødelagte familiebånd, som han selv forklarer blev ødelagt af fattigdommen. Det var i denne periode han fik sine politiske ideer; og hans uro blev betragteligt styrket af marxisternes store fremgange. Især én passage giver mening, når man læser mellem linierne, om hvordan klassekampsdialektikerne via deres evner til at gennemskue hans mudrede spekulationer, anbragte ham i en tilstand af forvirring, der til slut overvandt af raseri:

Jo mere jeg diskuterede med dem, desto mere forstod jeg af deres dialektik. Først regnede de med modstanderens dumhed; og når de så ikke mere kunne finde på udveje, anstillede de sig selv dumme. Hvis det alt sammen ikke nyttede, så forstod de ikke rigtigt eller sprang over i et andet emne, når de blev sat til vægs, fremkom de med selvfølgeligheder, hvis godkendelse de straks benyttede ved væsensforskelligt stof, og når de atter blev grebet, veg de udenom og vidste igen ikke noget nøjagtigt. Hvor som helst man fik fat i sådan en apostel, var det som at tage om en vandmand, der går i stykker mellem fingrene på en, for i næste øjeblik at samle sig igen. Ramte man virkelig en af dem så tilintetgørende, at han i andres nærværelse ikke kunne andet end indrømme, og troede man derved at være kommet i hvert fald et skridt videre – hvad skete der så dagen efter? Jøden kendte nu ikke spor til gårdsdagen, kom atter frem med sit tidligere vrøvl, som om intet var forefaldet og lod forundret, når man oprørt krævede ham til regnskab, kunne slet ikke huske noget med undtagelse af det rigtige i hans egne påstande, der jo var blevet bevist den foregående dag.

Jeg stivnede af undren.

Jeg vidste ikke hvad jeg skulle forbavses mest over: deres færdighed i at tale eller i at lyve.

Jeg begyndte lidt efter lidt at hade dem.

På dette sted leder han efter den *spontane* fødsel af sin antisemitisme. Han fortæller hvordan han, efter at have afsløret 'årsagen' til elendigheden omkring sig, kunne konfrontere den. Hvor han havde måttet vende blikket bort, kunne han nu *positivt* byde fattigdommen *velkommen*. Og således dannes hans drastiske struktur *accept*. Han fortæller om den 'indre glæde', der lagde sig over ham:

Nu var tiden inde til den største omvæltning, jeg nogensinde har gennemgået i mit indre.

Fra at være en svagelig verdensborger var jeg blevet en fanatisk antisemit.

Og derfra bevæger vi os, via et af de associative tricks han udfører hver gang vi støder på et strategisk vigtigt øjeblik, ind i en vision af

verdens endeligt – ud af hvilken han genopstår med sin parole: "Så tror jeg da nu at handle i den almægtige Skabers ånd, når jeg siger: *Idet jeg vægter mig imod jøden, kæmper jeg for Herrens værk.*" (Hans kursiver).

Han taler om sin omvendelse som en periode med 'dobbeltliv', en kamp for 'sandhed' og 'rationalitet' mod sit 'hjerter'.⁴ Det var en periode med lige dele bitterhed og idel lykke. Som endte med 'det rationelles' sejr. Hvilket provokerer os til en bemærkning rettet mod dem, der angriber Hitlerismen for at være en irrationel kult: de bør korrigerer deres angreb: vel er det irrationelt, men ført under et rationelt *banner*. Helt på samme måde som denne krigskult udklækkedes i ydmyghedens, kærlighedens og fredens navn.

Bedømt kvantitativt falder Hitlers bog ind under kategorien 'had'. Giften findes overalt, godheden er fåmælt. Men den rationelle baggrund for hadet skal findes i 'Arisk kærlighed'. Visse dybtsøgende tyske digtere, hvis tanker bringer lignelser om Nazi-bevægelsen, hælde imod at tænke i krigens, det irrationelles,

ren trods sin tilbedelse af folket, alligevel forbliver ugift.

- 4 Andre eksempler på udviklingsymbolik: Hitlers bog begynder: "Den dag i dag står det for mig som et lykketræf, at skæbnen lod mig blive født netop i Braunau ved Inn. For denne lille by ligger jo nemlig ved grænsen mellem de to tyske riger, hvis genforening forekommer i det mindste os yngre at være en livsopgave, der bør gennemføres med alle midler," en antydning af hans omskiftelige temperament. Han noterer ikke sit fødselsår (1889) - hvilket dog også kan være udtryk for en vis 'korrekthed', eftersom Hitler ikke blev 'født' før mange år senere – men derimod den præcise dato, han blev såret under 1. verdenskrig. Under hans første tid i Wien og München er han 'navnløs'; Og da partiet endelig er organiseret og effektivt, betoner han selv at hans 'navnløse' periode er ovre. (I betydningen: han har skabt sig selv en identitet). Da jeg læste en passage i starten af bogen, støttede jeg på nogle generaliserende bemærkninger om ikke at virkeliggøre sine politiske mål før man er 30, og noterede til mig selv i marginen: "Se hvad Hitler gør som 30-årig". Jeg var overbevist om, at selvom sådanne generaliseringer næppe er anvendelige på folk i almindelighed, så ville de, med Hitlers personlighed in mente (med den totale identifikation mellem ham selv og hans tilhængere), passe perfekt på ham selv. Man skal gøre som han. Fornemmelsen var rigtig: som 30-årig begyndte Hitler, i en gruppe på syv, sit arbejde med det parti, der skulle udfordre Tyskland. Jeg er specielt opmærksom på dette, fordi jeg tror at taleren med en fornemmelse for sin egen 'genfødsel', har den at trække på, når han vil overbevise et publikum om vejen til et 'nyt liv'. Dette ikke ment som en kategorisk afvisning af holdningen; det tragiske opstår først i de sammenhænge, hvor det fungerer som eksempel. Det kan bruges sundt såvel som usundt; hvis usundt brugt, men med stærk overbevisning, fungerer den umiddelbare ærlighed i overbevisningen som en sund dyd, der skaber en usundhed – og denne kombination er den mest katastrofale, et folk kan

hadets navn. Men Hitler befandt sig ikke blandt disse. For trods alt, når det er så ligetil at udtrække en krigens doktrin af en fredens doktrin, hvorfor skulle en begavet politiker så afstå fra det, især når Hitler nu engang opstiller sine teorier uden den mindste tanke for logisk sammenhæng?

Jeg talte om Hitlers raseri over dialektikernes modstand, da hans teorier var ved at tage form. Fra dette kan vi bevæge os til et andet uhyre vigtigt aspekt af hans teori: hans angreb på *parlamentet*. For også dette er en vigtig ingrediens i hans 'medicin'; det fungerede som medicin for ham selv, og senere for de, der identificerede sig med ham.

Parlamentarismen rummer et 'problem' – og intetsteds var dette problem mere iøjnefaldende end i førkrigens Wien. Parlamentet er, i bedste fald, et babelstårn. Med klynger af mænd, der repræsenterer interesser, der kolliderer med hinandens – til tider i stærk opposition, til tider blot vagt uenige. Mortons Princes psykiatriske studie af 'Miss Beauchamp', en kvinde med flere under-personligheder i kamp med hinanden, med varierende alliancer under hypnose og oftest i fuldkommen forvirring, er en allegori på demokratiet under dets sidste dage. Habsburgerrigets parlament, umiddelbart før kollapse, var et specielt dramatisk tilfælde af sådan forvirring og kaos, en stemmernes diaspora med bevægelser, der ville reducere betragteren til en disintegreret masse af fragmenter, hvis man forsøgte at beskæftige sig med samtlige dets uenigheder. Hitler kom på denne måde, lidende under fattigdommens og forvirringens fremmedgørelse, søgende efter en samlende kerne, frem til parlamentet som symbolet på alt det han ville bort fra. Han forbandede det rysten- de Habsburgerrige som 'en stat af nationaliteter'. De mange modsatrettede stemmer fra de politiske blokkes talsmænd stammede fra det faktum at forskellige nationaleperatistiske bevægelser var opstået under et katolsk styresystem, der var dannet *før* de nationalistiske strømninger, og derfor langsomt eroderede under nationalismens udvikling. Altså et Babelstårn af stemmer; og, ved at bruge metoden om associative forenere, ved at bruge

ideer som billeder, blev Babel, i Hitlers retorik, forbundet med 'Babylon'; Wien som byen med fattigdom, prostitution, synd, koalitioner, kompromisser, incest, demokrati (det vil sige flertalsafgørelser, der leder til 'mangel på personligt ansvar'), død, internationalisme, forførelse, og hvad ellers af negativt, den associative metode kunne finde på at placere på denne side af regnskabet.

Hitlers måde at behandle det parlamentariske Babel, var på et afgørende punkt ikke meget forskellig fra den normale journalistiske metode, som vi ser den i vore medier. Enhver konflikt mellem parlamentets talsmænd repræsenterer en tilsvarende konflikt mellem de materielle interesser for de grupper, de repræsenterer. Men Hitler diskuterede ikke Babel fra denne vinkel. Han betragtede det fra en alene *symptomatisk* vinkel. Strategien for vores presse, der latterliggør de kakofoniske verbale strømme fra Kongressen, er indlysende: ved at fokusere angrebene på konflikternes *symptomer*, afslører de sig selv som skaberne af politisk mudderkastning; De efterlader den egentlige årsag, de politiske konflikter, for sig selv, hvorved de også kan tiltale det publikum, de ellers – ved at tage politisk stilling – ville skræmme bort.

Hitler, derimod, går ét skridt videre: Ikke alene lagde han vægt på de *symptomatiske* tegn, han fortsatte med at lede efter 'årsagen'. Og denne 'årsag' udtrak han naturligvis fra sin egen medicin, hans raceteori med hvilken han kunne give en *ikke-økonomisk fortolkning af økonomiske fænomener*.

Her ser vi igen Hitlers korrupperede brug af religiøse mønstre. Kirkens tanke, der primært handler om spørgsmål vedrørende 'personlighed', med spørgsmål om moralsk forbedring, fokuserer naturligvis – og rimeligt – på nødvendigheden af en viljeshandling mod individet. Derfor dens modstand mod en rent 'miljø'-mæssig opfattelse af mennesket. Derfor dens fokusering på 'personen'. Derfor dens tendens til at søge ikke-økonomiske forklaringer på økonomiske fænomener. Hitlers ideer om ikke-økonomiske 'årsager' til konflikter har lånt noget herfra. Og, mens vi er ved lånene, det var Luegers Kristeligt Sociale Parti i Wien, der lærte Hitler taktikken med at

sammensætte et program af social forbedring med anti-semitisme som 'forener'. De to politiske partier han studerede nøje, var dette katolske samt Schoenerers pan-tyske gruppe. Og hans analyse af deres fortjenester og mangler, målt efter demagogisk effektivitet, er et ekstremt skarpsindigt arbejde der viser hvorledes denne mand brugte situationen i Wien som et laboratorium, hvori hans ideer udvikledes.

Hans forenende metode kan opsummeres i følgende vigtige punkter:

1) *Medfødt værdighed*. I både religiøs og humanistisk tænkning genfinder vi ideen om 'naturlig medfødt' værdighed. Og denne kategoriske stolthed opfattes som en generel egenskab for *alle* mennesker, hvis de vil blot følge den, gennem rette tanker og ret levned. Men Hitler giver denne ædle idé en ildevarslende drejning med sine teorier om 'race' og 'nation', hvorved 'Arieren' er hævet over andre gennem medfødte egenskaber fra blodet, mens andre 'racer', specielt jøder og negre, er født lavere. Denne ondsksfulde sekulariserede revision af kristen teologi, gør spørgsmålet om værdighed til et kampmotiv med 'lavere' racer som en indbygget nødvendighed. Efter Tysklands nederlag i 1. verdenskrig, opstod et stort følelsesmæssigt behov, som en kompenserende doktrin om medfødt overlegenhed kunne opfylde.

2) *Beskyttelsesforanstaltning*. Det vil sige den 'helende' proces der opstår gennem evnen til at overføre egne elendigheder til en synderbuk, hvorigennem man opnår renselse gennem adskillelse. Dette var specielt medicinsk, idet frustrationer leder til tvivl på egne evner. Hvis man derfor kan overlade egne mangler til noget, eller til en 'årsag' uden for en selv, kan man slås mod en ydre fjende, fremfor mod sig selv. Og jo større de interne mangler, desto større mængder ondskab kan man fylde 'fjenden' med. Denne foranstaltning har træk af noget rationelt, idet individet indser at han ikke alene er skyld i sin egen situation. Der er truende elementer, og han vil have dem 'ordnet', helst på en måde der kræver mindst

mulige ændringer i forhold til hvad han er vant til. Dette var specielt tiltrækkende for middelklassens handlende, der blev opmuntret til at føle at de kunne fortsætte med deres forretninger uden den mindste ændring, så snart handlende med anden 'race' var fjernet.

3) *Symbolisk genfødsel*. Et andet aspekt af de to nævnte faktorer. Den beskyttende foranstaltning med sydebukken, kombineret med Hitlers doktrin om race-overlegenhed, giver tilhængerne et 'positivt' syn på livet. De kan igen få fornemmelsen af at *bevæge sig fremad* mod et *mål* (et lokkende element, som Hitler gør meget ud af). Med Hitler som gruppens profet, indebærer en genfødsel en symbolsk ændring af slægtskabet. Først og fremmest hér ser vi hvordan Hitler giver en ondsindet drejning af et ellers venligsindet aspekt af kristen tænkning. For hvor paven, med kirkens grundlæggende slægtsbaserede tankemønstre, kaldte Hebræernes profeter for kristendommens forfædre, bruger Hitler den samme tanke, bare bagvendt. Han afviser dette 'slægtskab' med 'materialistiske' symboler ved at tildele sig selv og sine tilhængere et andet 'blod' end jøderne.

4) *Kommerciel brug*. Hitler havde afgjort et budskab at sælge – og det var alene et spørgsmål om tid, inden det lykkedes (det vil sige: inden han fik finansieret sin bevægelse). Fordi han kunne levere en ikke-økonomisk tolkning af økonomiske problemer. På den måde var budskabet uhyre effektivt til at aflede opmærksomheden fra de økonomiske faktorer i moderne konflikter. Ved at angribe 'jødisk finans' i stedet for bare 'finans', kunne han stimulere en entusiastisk bevægelse der gav 'arisk' finans fuld kontrol.

Ikke ét sted i hele sin bog afviger Hitler fra denne formel. Uundgåeligt ender han sin kritik af datidens økonomiske trængsler med et skift til en insisteren på at vi må ind til trængslerens 'egentlige' årsag, der er baseret på 'race'. 'Ariern' er 'konstruktiv'; Jøden er 'destruktiv'; Og 'ariern' må, for at fuldføre sin *konstruktion*, *ødelægge* den jødiske *ødelæggelse*. Ariern, som *kærlighedens* vogter,

må *bade* jødens *bad*.

Måske er det mest foretagsomme afsnit kapitlet "Årsagerne til sammenbruddet", hvor han nægter at opfatte Tysklands vilkår som på nogen måde forbundet med krigens konsekvenser. Økonomiske faktorer, påstår han, spiller kun "anden eller tredje rolle", mens "politiske, moralske og racemæssige faktorer den første." Hans retoriske trin er specielt interessante her, hvor han respektløst omtaler de nationale følelser: "det tyske folks militære nederlag [var] ikke en ufortjent katastrofe, men en velfortjent tugtelse af den evige gengældelse." Han fortsætter med at udlægge det militære sammenbrud som blot den "synlige og katastrofale følge af en moralsk forgiftning, en formindskelse af selvopholdelsesdriften og forudsætningerne herfor, som allerede mange år tidligere begyndte at underminere folkets og rigets fundament". Dette moralske forfald stammede fra "en synd mod blodet og en degradering af racen", således at det interne bliver eksternt: jøden, som derefter bliver fyldt med en omfattende samling dårlige egenskaber; kapitalisme, demokrati, pacifisme, journalisme, dårlig husførelse, modernisme, storbyer, religionstab, kompromisser, dårligt helbred og svækkelse af monarken.

II

Hitler har her et andet vigtigt psykologisk element at spille på: Hvis en stat er i økonomisk kollaps (og hans teorier, der kun var i en tidlig fase i Wien, udviklede sig markant i efterkrigstidens München), kan man umuligt opnå værdighed gennem økonomisk stabilitet. Værdigheden må komme først – men har man opnået den til fulde, kan dens økonomiske modpart derefter opstå.

Der er ræson i denne tanke. Et folk i kollaps, lidende under økonomisk frustration og braste nationalistiske forhåbninger, med kernen i deres integrative anstrengelser (hæren) liggende i ruiner, har meget lidt andet end en 'åndelig' basis at rejse en national stolthed på.

På den måde var stolthed over at være en 'overlegen race', et perfekt svar på situationen. Det var 'åndeligt' for så vidt det var 'over' de rå økonomiske 'interesser', men det var

'materialistisk' på den psykologisk rigtige måde, idet 'fjenden' var noget man kunne se.

Derudover havde man driften efter enhed – noget en klasseteoretisk diskussion om konflikter mellem interesser ikke kunne tilfredsstille. Længslen efter enhed er så stor, at mennesker altid er parate til at møde dig på halvvejen, hvis du tilbyder dem en forestilling om enhed, selv om den intet har med virkeligheden at gøre.

Hitler nægtede således at opfatte interne politiske konflikter som et spørgsmål om interessekonflikter. Her hentede han igen et religiøst mønster ind ved at gøre konflikterne til et *personligt* forhold mellem klasser, mellem folket og dets leder, hver gruppe arbejdende for det samme fællesskab, som det der binder menige og officerer sammen i en hær, nemlig den fælles interesse i at sejre.

Mennesket er i den grad frastødt af tanken om intern splittelse, at deres modvilje kan rette sig mod den eller de der så meget som *nævner* splittelsen, for slet ikke at tale om de der handler mod den. Diagnostikeren selv, opleves det, er selv *årsagen* til den splittelse, han påpeger.

Fra en anden vinkel ser vi hvordan Hitler opbygger to sæt lignelser; hvordan han forener *ideer* som en digter forener *billeder*. På den ene side ideen om – eller billedet af – uenighed, illustreret ved det parlamentariske kaos i Habsburgernes "nationaliteternes stat". Dette blev til antitesen til den tyske nationalisme, der blev præsenteret som forening, illustreret ved det preussiske Reich, hvis Mekka fandtes i det 'folkelige' Wien. For selvom Hitler først angreb 'folkelige' bevægelser for deres søgen mod Wagnerske myter om den tyske oprindelse, tog han derefter 'folkelig' til sig som slagord. Det var trods alt endnu en ikke-økonomisk fælles reference.

Først modsatte han sig "de der styrter omkring med ordet 'folkelig' på læberne," med forudsætningen at "et sådant Babel af holdninger umuligt kan fungere som basis for en aggressivt virkende politisk bevægelse." Men senere må han, klogt nok, have indset at 'folkeligheden's' vaghed i virkeligheden var til hans fordel. Og så blev det inkorporeret i hans

'ideers billedmageri' eller 'billedlige idémageri'; kapitel XI slutter med en vision om en "stat, der ikke repræsenterer en mekanisme af økonomiske overvejelser og interesser, men en folkelig organisme."

Således får vi et forenende, rensende sæt af lignelser til at modstå de uenighedsskabende lignelser der allerede er oplistet i diskussionen om parlamentarismen; parlamentarismens kaos kan løses ved at give hele folket én stemme. Som altså var Hitlers 'indre stemme', der gennem den fuldkomne identifikation mellem leder og folk skulle bredes ud i det tyske rige.

Kort sagt: Hitles indre stemme er lig leder-folk-identifikationen, som er lig enhed, som er lig "Reich", som er lig München som Mekka, som er lig ploven, som er lig sværdet, som er lig arbejde, som er lig krig, som er lig hæren som kerne, som er lig ansvarlighed (den absolute leders personlige ansvarlighed), som er lig selvopofrelse, som er lig teorien om "tysk demokrati" (det frie valg af leder, der herefter accepterer ansvaret, mod til gengæld for sin selvopofrelse at kræve fuldkommen lydighed), som er lig kærlighed (med 'masserne' som det feminine), som er lig idealisme, som er lig lydighed overfor naturen, som er lig race, nation.⁵

Og, selvfølgelig, de to grundstene i disse lignelser var arisk 'heroisme' og 'selvopofrelse' sat op imod jødisk 'snuhed' og 'arrogance'. Her møder vi igen en forbløffende karikatur på religiøse tanker. For Hitler repræsenterer konceptet 'Arisk overlegenhed' i virkeligheden 'Arisk ydmyghed'. Denne 'ydmyghed' udspringer af en skrøbelig tankeproces, der – undskyld udtrykket – kræver god vilje fra læseren at følge:

møde hos en demagog.

- 5 Man kunne gå videre med 'lignelserne', både på den forenende og adskillende side. På det æstetiske felt, for eksempel, finder vi ekspressionismen på minussiden, overfor æstetisk hygiejne på plussiden. Her finder vi igen et ironisk element i Hitlers strategi: det ekspressionistiske bevægelse var uden tvivl et symptom på usundhed. Den afspejlede den tiltagende fremmedgjorthed der fulgte med bevægelsen *mod* verdenskrig og kaoset *efter* verdenskrigen. Den var 'tabt', svag i identiteten, en nøjagtig overvejelse af svaret på den materielle forvirring, ægte kunstneres ynkkelige forsøg på at gøre deres kår uholdelige, i al fald så langt som til at give udtryk for levekårene. Og bevægelsen nåede sin højdepunkt i en periode med høj inflation, da den kapitalistiske verden, hvis moralske arbejds- og opsparingsværdier jo er

Kirken havde erklæret en fast sammenhæng mellem Guddommelig Lov og Naturens Lov. Naturens Lov var et udtryk for Guds vilje. På denne måde var det i middelalderens tradition et udtryk for naturloven, at visse mennesker var slaver og andre tilhørte adelen. Slaverne påtog sig pligten til fattigdom, adelen påtog sig pligten til rigdom. Monarken påtog sig tjenesten som folkets repræsentant. Og til tider påtog kirken sig rollen som folkets repræsentant. Mønstret var symmetrisk i den forstand, at der til hver kategori eller 'ret', fulgte en forpligtelse. På samme måde er den ariske doktrin en doktrin om forpligtelse, i dette tilfælde til ydmyghed. Ifølge naturlovene er 'arisk blod' alle andre overlegne. Loven om den stærkes overlevelse er også Guds lov – virkende gennem naturens lov. Det 'ariske blod' er således blevet skabt med overlegenhedens tunge ansvar; bærerne af dette 'kulturskabende' blod må derfor påtage sig at kæmpe for dets triumf. Alt andet er ulydighed mod Guds Lov, hvilket fører til menneskelig dekadence. Vi må kæmpe, siger han, for at 'fortjene at være levende'. Arieren 'adlyder' naturen. Det er kun jødisk 'arrogance' der stræber mod at bekæmpe naturen med sine idealer om demokratisk lighed.

Dette billede har nogle bemærkelsesværdige distinktioner, det er værd at følge. Den ariske races primære *fortrin* er dens instinkt for selv-bevarelse (gennem lydighed mod naturens lov). Mens den jødiske races primære *last* er dens instinkt for selv-bevarelse. For havde jøden ikke dette instinkt i ekstrem grad, ville han ikke være den 'perfekte' fjende, det vil sige han ville ikke være stærk nok til at repræsentere det allestedsnærværende og altomfattende komplot, hvis mål er at ødelægge verden og blive dens hersker.

Men hvordan skal vi nu skelne mellem det gode ariske selv-bevarende instinkt og det onde jødiske instinkt for selv-bevarelse? Det skal vi gennem følgende: Den ariske selv-bevarelse er baseret på *selvopofrelse*, individets overgivet sig til gruppen, det vil sige militarisme, militær disciplin og det store fællesskab. Mens den jødiske selv-bevarelse er baseret på *individualisme*, hvis snuheit består i udnyttelsen af fred. Men hvordan kan

disse stygge individualister spekulere i komplotter? Ved hjælp af deres 'flokinstinkt'. Genem flokinstinkt kan individualister optræde samlet for et fælles mål. De har ingen reel solidaritet, men forenes opportunistisk for at forføre arieren.

Men – der er stadig et teknisk problem: for vi har hørt meget om *personens* vigtighed. Vi har hørt hvordan 'survival of the fittest' har udset et specielt folk på baggrund af deres individuelle kapaciteter. Vi har endog i bogen et særligt kapitel af ren arianisme: "Den stærke mand er størst alene". Derfor er endnu en distinktion nødvendig: Jøden repræsenterer individualisme, Arieren 'super-individualisme'.

Jeg havde ventet at finde Hitlers svageste kapitel når jeg nåede til "Den stærke mand er størst alene". I stedet fandt jeg det stærkeste (jeg refererer ikke til *kvalitet*, men til *demagogisk effektivitet*). For kapitlet er mod forventning ikke skrevet i Hitler-til-magten-stil. I stedet handler det om nazisternes langsomme indlemmelse af de mange folkelige grupperinger. Som hele vejen igennem opnås gennem spontan identifikation mellem leder og folk. På den måde bliver den Stærke Mands 'alenehed' præsenteret som en *fælles* attribut, det vil sige som en taktik for kampen mod partiets splittelse under trykket fra rivaliserende frelsere. Der er ingen eksplicitte henvisninger til Hitler selv. Det bliver *taget for givet* at hans lederskab er målet, at alle andre ledere vil være unaturlige. Der er ingen 'supermandens filosofi' i Nietzchestil. I stedet opnår Hitler en så uløselig integration af leder og folk, at politikerne end ikke præsenterer sig selv som kandidat. På en eller anden måde er kampen allerede overstået, beslutningen er taget. Det 'tyske demokrati' har valgt. Og den politiske positioneren er, kunne man sige, Hitlers private antagelser oversat til nationalistiske begivenheders sprog. Han siger *hvad han troede* som om det var *hvad partier gjorde*.

Her ser vi den absolutte kvalitet i Hitlers persuasive metode, når det gælder hvorvidt han enten er ligefrem eller strategisk, hvorvidt hans teori om den allestedsnærværende konspirator har den paranoides ærlighed eller

den rendyrkede demagogs udspikulerethed, trænet i *Realpolitik* af den machiavellianske type⁶. Bliver vi nødt til at vælge? Eller kan vi i stedet erstatte enten-eller med både-og? Har vi ikke efterhånden fået grund til at formode at Hitlers ondsindede persuasive kræfter stammer fra det faktum at han spontant udviklede sin 'kur-mod-alt' som et svar på indre nødvendighed?

III

Så meget for det 'spontane'. Det var videre kanaliseret ind i det anti-semitiske mønster af den motivation, han hentede fra det katolske kristeligt-socialt parti i Wien. Tilføj nu skridtet over til *kritik*. Ikke kritik i parlamentarisk forstand som tvivl, som åbenhed overfor oppositionen og forsøg på at modne en politik i forhold modargumenter. Men den forenede kritik, der alene søger efter bevidste veje mod en mere 'effektiv' kritik. Det er denne kritik, Hitler var en mester i. Som et resultat kunne han *spontant* bruge en syndebuks-mekanisme, og han kunne med bevidst planlægning perfektionere symmetrien i den løsning, han spontant havde peget på.

Der er her vi finder årsagen til Hitlers vedholdende kamp mod 'objektivitet'. 'Objektivitet' er forstyrrende kritik. Hvad Hitler ønskede, var en type ren kritik, der udsprang af magten, og gjorde det muligt for ham at gå

baseret på en sund pengestruktur, mistede sin sidste illusion om stabilitet. Kort sagt viste frustrationerne netop det kaos, der gjorde folk modne for Hitler.

6 Jeg vil ikke bruge ordet 'machiavelliansk' uden en undskyldning til Machiavelli. Det forekommer mig, at Machiavellis Fyrsten er knap så slem, som mange vil gøre den til. Machiavellis strategi var noget i stil med: Han accepterede det fungerende styres værdier som et uundgåeligt faktum. Det vil sige: hvad enten man brød sig om de værdier eller ej, eksisterede og fungerede de, og det var derfor meningsløst at forsøge at ovebevise en kommende leder om andre værdier, for eksempel kirkens. Disse mænd troede på den materielle magts kult, og de havde styrke til at gennemføre deres tro. Med så meget taget for givet, kunne man da på nogen måde gennemføre noget, der kunne være til fordel for folket? Machiavelli udviklede et særligt 'machiavelliansk' argument for folkeligt populære handlinger, der udsprang af magthaverens egne værdier. Det vil sige: magthaveren behøver - for at opnå størst mulig magt - opbakning i befolkningen. For at gøre opbakningen så stor som muligt, må befolkningen være så stærk som muligt. Og for at befolkningen skal være så stærk som muligt, skal de behandles bedst muligt. Deres taknemmelighed vil betales tilbage i form af større loyalitet. Det var Machiavellis håb at dette argument kunne sikre ham en velbetalt stilling i fyr-

videre i den retning, han allerede havde valgt. Og den 'indre stemme' han taler om, ville således diktere ham det størst mulige mål af realisme, hvad angår taktikken for effektivitet. Som eksempel kan nævnes at han havde besluttet at masserne havde brug for sikkerhed – simpel sikkerhed – og derfor udformede han senere et 25 punkts-program som platform for sit Nationalsocialistiske Arbejderparti. Og han nægtede kategorisk at ændre så meget som ét punkt i programmet, selv når hensigten var 'forbedringer'. Han mente at *fastheden* i platformen var vigtigere i propagandistisk henseende, end nogen ændring af hans programsætninger kunne være, også selv om ændringsforslagene kunne være nok så velmotiverede. Det forbløffende er, at selvom den holdning kunne give grund til at tvivle på Hitlers løfter, kunne han afsløre dem i sin bog, og stadig gøre brug af dem, uden at tabe i effektivitet.⁷

Hitler fortæller også om sine tale-teknikker, da først nazisterne var blevet effektivt organiseret og havde sin hær af vagter, eller udsmidere, der kunne mishandle folk der forstyrrede møderne og smide dem ud af salen. Han fyldte sine taler med *provokerende* bemærkninger, hvorefter udsmiderne med svingende knytnæver løj over hvem disse provokerende bemærkninger fremprovokerede svar. Hitlerismens effektivitet er effektiviteten af én stemme, implementeret i en total organisation. Treenigheden af den regering han tilbyder, er: lederen *popularitet*, *magt* til at bakke op om populariteten, samt popularitet og magt fastholdt længe nok til at gøre det til en *tradition*. Er en sådan tænkning spontan eller velovervejet – eller er den ikke rettere både-og?⁸

Freud har givet os en fyndig afsnit der handler om det spontane aspekt af Hitlers efterfølgelsesvanvid. (Et efterfølgelsesvanvid forskelligt fra det rene produkt, i og med at det var

stens administration.

7 Hvad dette angår, siger Hitler selv: "Her kan man igen lære af den katolske kirke. Selvom dens doktriner i mange tilfælde, ganske unødigt, kolliderer med naturvidenskab og forskning, er den stadig uvillig til at ofre om så blot én eneste stavelse af dogmerne. Den har fornuftigvis indset at troværdigheden ikke ligger i en tilpasning til videnskaberens øjeblikkelige resultater, som jo hele tiden ændrer sig, men i en streng fastholdelse af de en gang vedtagne dogmer, hvilket giver dem karakter af besværgelse.

skabt af *offentligt* materiale; alt det, Hitler hældte i sin medicin-bryg var allerede udbredt blandt forskellige fraktioner, før Hitler 'over- tog' dem. Både før- og efterkrigsperioderne var overrendt med frelsere af både nationalistisk og folkelig art. Denne genoplivning var analog med den sværm af byttefiduser og småfusk der tog fart efter børskrakket 1929. Derudover var det 'salgbare' i Hitlers politik en *offentlig* kvalifikation, der ydermere fjernede politikken fra den 'rene' paranoia, hvor den syge udvikler en helt *privat* struktur af tolkninger.)

Jeg citerer fra *Totem og Tabu*:

Et andet træk ved primitive racers holdning til deres ledere, minder om en mekanisme kendt fra mentale forstyrrelser, og mest direkte kan observeres hos de såkaldte forfølgelses-illusioner. Vigtigheden af en bestemt person er her essentiel, og hans altomfattende evner er overdrevet ind i det usandsynlige, for at gøre det nemmere at udstyre ham med ansvaret for alt smertefuldt, der overgår patienten. De vilde reagerer ikke anderledes over for deres ledere, når de tilskriver dem magt over regn og sol, vind og vejr, og derefter detroniserer og dræber dem, når naturen har skuffet deres forventninger til jagt eller høst. Prototypen på det forfølgelsesvanvid paranoikeren konstruerer, er forholdet mellem barnet og dets fader. Denne type altomfattende magt tildeles ofte faderen i sønnens fantasi, og faderens mistro har vist sig at være tæt forbundet med en højere agtelse for ham. Når en paranoiker udnævner en bekendt til at være sin "forfølger", opløfter han ham derved til faderlig status, og sætter ham i en situation, hvor han kan gøres ansvarlig for at ulykke, der rammer ham.

Derfor står den katolske kirke i dag stærkere end nogensinde." [PS]

- 8 Hitler var meget opmærksom på de omstændigheder, der gjorde en politisk tale effektiv. Han opsummerer: "Alle disse tilfælde handler om beslaglæggelse af den frie vilje. Dette gælder selvfølgelig alle møder, hvortil der kommer folk med forskellige opfattelser, som nu skal overbevises om en ny. Det virker som om styrken til at modsætte sig at blive styret af en andens vilje er størst om morgenen og om dagen. Om aftenen, derimod, har en dominerende vilje lettere ved at få folk til at underkaste sig. Et sådant møde er i virkeligheden en brydekamp mellem modsatrettede kræfter. Det oratoriske talent hos en dominerende person vil nu lettere kunne vinde for sin sag dem der er blevet svækket i forsvaret på den mest naturlige af alle måder, frem for dem der stadig har fuld kontrol over bevidsthed og vilje. Det samme formål

Jeg har allerede foreslået mine justeringer af denne opfattelse i diskussionen om symbolsk ændring af retning, i forbindelse med Hitlers projekt "ny måde at leve på".

Hitler ændrer symbolsk form fra de hebræiske profeters 'spirituel forfader', til ariernes 'overlegne' forfader, og han har givet sin historie en slags bastardiseret modernisering i den naturalistisk-materialistiske 'videnskab's ånd, gennem sin fantasi om et særligt 'blod-bånd'. Han tildeler sig selv en ny identitet (i modsætning til det kaotiske habsburgske babylon, en dulmende national enhed); hvorpå han gør sin gamle identitet til en 'dårlig' fader, det vil sige forfølgeren. Det er ikke svært at se hvordan rollen som forfølger – idet hans væren-fjende bliver bakket op af en organisation – bliver transformeret om til rollen som forfulgt, da han starter sin kamp for at "ødelægge ødelæggeren".

Havde Hitler blot været poet, ville han have skrevet en bog med anti-semitisk motiv, og ladet det være med det. Men Hitler, der begyndte som maler-studerende, og senere skiftede til arkitektur, opfatter selv sine politiske aktiviteter som en udvidelse af sine kunstneriske ambitioner. Han forblev, i sine egne øjne, en 'arkitekt' der byggede en 'folkelig' stat, der i politisk forstand kunne matche Münchens 'folkelige' arkitektur.

Vi kunne prøve at overveje sagerne på denne måde (i et stadigt forsøg på at finde det præcise forhold mellem det drastisk ærlige og det gustent velovervejede): Kender vi ikke mange, der virker som om de, når de skifter fra rollen som borger til rollen som talsmand, skifter fra ét rum til en andet? Eller hvem har ikke ind i mellem talt med en person i privat samtale, og været næsten overvældet over forandringen, når denne person henvender sig til et offentligt publikum? Og jeg kender mennesker, der skifter mellem at skrive om akademiske, filosofisk spekulative emner, til spørgsmål om politiske emner, hvis hele stil og metode ændrer sig med deres rolle. Som akademikere er de forsigtige, grundige og sigter mod at præsentere samtlige vigtige aspekter af den sag, de undersøger; men når de har politisk mål, fører de ilskne kampagner,

mistolker systematisk modstanderes synspunkter, havner i en slags politisk trance, under hvilken de tordner frem som et løbsk lokomotiv; og se: et øjeblik senere har de forladt deres tilstand som medie, og er igen de blideste af mennesker.

Nu er der kun få passager i Hitlers bog, man kan kalde 'blide'. Men der er mange steder, hvor han opmåler modstand og muligheder med en 'rationalitet' som en kløgtig reklamemand der skitserer en ny kampagne. Politik, siger han, skal sælges som sæbe – og sæbe sælges ikke i trance. Men han havde erfaring fra en sådan trance, fra hans eksalterede anti-semitisme. Og senere, hvor han er blevet en succesfuld taler (han insisterer på at revolutioner laves alene af det talte ords magt), havde han denne 'poetiske' rolle at hente styrke fra, plus den store lettelse det var, at kunne undgå byrden af logisk analyse til fordel for den rent 'spirituelle' som dommedagsprofet. Hvad kunne da være mere indlysende, end at et menneske der i dén grad fokuserede på forening, integrerede denne form med knap så ekstatisk øjeblikke, især da han havde fundet sine proselytter og tilhængere der satte pris – både mentalt og materialistisk – på en forening?

Når først denne 'forening' er på vej, kan man finde en 'logik' i metoden. Man ved hvornår man skal 'spiritualisere' et materialistisk emne og hvornår man skal 'materialisere' et spirituelt. Således, når det er et spørgsmål om materialistiske interesser, der skaber en konflikt mellem arbejdsgiver og ansatte, gør Hitler det til et højsvungent moralsk spørgsmål. Han svæver over den slags 'lave' hensyn; Alt bliver et spørgsmål om 'selvopofrelse' og 'personlighed'. Det bliver tåbeligt at opfatte arbejdsgivere og ansatte som forskellige *klasser* med tilsvarende forskellige interesser. I stedet skal forholdet mellem arbejdsgiver og ansat være det 'personlige' mellem leder og følger, og "hvad der måtte have en adskillende effekt i det nationale liv, skal have en forenende effekt gennem hæren." Han taler om national rivalisering, og foretager en skarp materialistisk vurdering af Frankrig og England i forhold til Tyskland. Frankrig ønsker, siger han, en "balkanisering af Tyskland" (det vil sige

opdeling i separationistiske bevægelser – konflikt-temaet igen) for at opnå økonomisk kontrol over Europa. Men England ønsker en balkanisering af *Europa*, hvilket forudsætter et nogenlunde stærkt og forenet Tyskland, der kan bruges som modvægt til Frankrig.

Tysk nationalitet er dog forenet af den *spirituelle* kvalitet i arianismen (der ville producere den nationale samling gennem Partiet), mens det herefter er *materialiseret* gennem myten om 'blodets bånd'.

Hvad kan vi så lære af Hitlers bog? For det første mener jeg han har vist effektiviteten af endeløse gentagelser. Hver gang et nazi-møde adviseredes, var det i bunden forsynet med to tilføjelser: "Jøder ingen adgang" og "Krigsofre gratis adgang". Og indeholdet i den nazistiske propaganda var bygget på disse to 'komplementære' temaer. Han beskriver styrken ved showene; insisterer på at masse-møderne var den grundlæggende måde at give individet følelsen af at være forsvarende omkranset af en bevægelse, en fornemmelse af 'fællesskab'. Han afslører også et kløgtigt hint, som jeg tror vore myndigheder burde anvende ved nazimøder. Han siger at tilstedeværelsen af en nazi-vagt, i nazi-uniform, var af stor betydning i opbyggelsen blandt tilhængerne; det gav en tendens til at placere autoriteten hos Partiet. Jeg tror vi skal tage ham på ordet her, men anvende rådet omvendt: når et nazi-møde skal tillades, skal de bevogtes af myndighederne alene og at specielle nazi-vagter, der holder vagt, skal forbydes.

Og det er muligt at en lige så vigtig appel ikke så meget var gentagelsen *per se*, men det faktum at Hitler, gennem gentagelsen, opstillede en komplet 'verdensanskuelse' for mennesker, der før kun havde oplevet verden i fragmenter. Stammede hans sirenesang ikke fra den *dårlige* opfyldelse af *gode* behov? Beder de, der insisterer på de uregulerede markedskræfters fortrin, ikke folk om at acceptere et sjusket billede af menneskelige formål, et forhastet billede man kan acceptere, så længe markedskræfterne fungerer med et minimum af tilfredsstillelse, men som bliver modbydeligt for ofrene for dets vilkårlighed? Er de ikke, psykologisk, parate for et rationa-

le, hvilket som helst rationale, hvis det blot tilbyder dem en 'universel' forklaring? Jeg tvivler på at appellen alene var slagords-elementet (især da selv slagord kun kan trænge ind, i tale efter tale og to til tre timer i træk, ved endeløse variationer over temaet). Og Hitler retfærdiggør selv på nogen vis min tolkning ved at fokusere så meget på middelklasse-politikernes *kompromisser*, overfor hans egne løsnings *sikkerhed*. Han tilbød ikke folk en *rivaliserende* verdensanskuelse; han tilbød en verdensanskuelse til folk der ikke havde andet at sætte op imod den.

Hvad angår det grundlæggende nazi-trick: den 'kurerende' forening gennem en opdigtet djævlfunktion, gradvist gjort overbevisende ved hjælp af almindelig markedsførings gentagelsesteknik – modstanderne må være ligeså utrættelige i sine angreb mod den. Det er muligt at folk, i al deres menneskelige svagheit, kræver en fjende såvel som en mål. Velan: Hitlerismen selv har nu givet os en sådan fjende – og det tydelige eksempel på dens metoder er en garanti for at vi i ham og alt hvad han står for, ikke har en opdigtet 'djævlfunktion' der skal ligne virkeligheden gennem retoriske kneb, men et stykke virkelighed, hvis kræfter afsløres af optegnelserne af dens meritter til i dag.

Ved at udnævne hans type doktrin som vores 'syndebuk', og ved at jage dens modsvaregheder herhjemme, vil vi sikre os at ramme rigtigt. Nazisterne har gjort klargørelsen nemmere. Tilføj til dem Italien og Japan, og vi har *case stories* for fascisme, for de der finder det mere besværligt at nærme sig en forståelse af dens imperialistiske ambitioner, alene baseret på økonomiske forklaringer.

Men vigtigst af alt: vi må gøre det klart at Hitlers appeller er baseret på en forvanskning af fundamentalt religiøse tankemønstre. Ikke ment som en fornærmelse mod religionen. Der er intet i en normal religion, der forudsætter en fascistisk stat. Men der er meget i religion – når den misbruges – der leder til en fascistisk stat. Der findes et latinsk ordsprog: *Corruptio optimi pessima*, "den bedste korrupsion er det værste". Og det er de korrupte

religiøse, der forvansker religionen, der er verdens værste fjender i dag, i kraft af at de giver de fundamentale religiøse tankemønstre en ondsindet og modbydelig forvrængning.

Vores job, vores anti-Hitler-kamp, er at finde tilgængelige metoder til at tydeliggøre Hitlerske forvrængninger af religionen, for derved at hindre politikere af hans slags i at udføre samme svindel. Længslen efter enhed og forening er ægte og respektgivende. Længslen efter national enhed – i verden som vi har den i dag – er ægte og respektgivende. Men enhed og forening, der opnås på basis af svindel, gennem emotionelle tricks der om-dirigerer vores kritik fra dens egentlige mål, er ingen enhed overhovedet. For vi, selv vi der er 'ariske', løser ingen problemer for os selv ved sådanne løsninger, eftersom faktorerne der presser os mod katastrofen ikke selv opløses. På den måde ser vi i Tyskland efter opstandelserne, ikke andet end yderligere opstandelser, og dét nøjagtig fordi 'det ny liv' ikke er noget nyt, men den uheldsvangert ældste metode til svindel og bedrag – således er faktorerne der ledte til opstandelsen, nu efter 'ændringen' stadig intakte, og til dels styrkede. Jovist havde tyskerne fortrydelsen over en tabt verdenskrig til at forstærke deres tro på Hitler. Men i bredere forstand, som det har været gentaget, tabte *hele verden* krigen – og de akkumulerede dårligdomme ved kapitalismen fik blot mere fart i bevægelsen mod forvirring. Også hér har vi fortrydelse, der følger menneskets mulighed for at arbejde og tjene.

Nu kunne en bestemt type industri- eller finansmand, irriteret over de modstridende stemmer fra parlamentet, måske ønske sig én stemmes korte fred, forstærket af en social organisation, hvor alle andre ikke blot er stille, men stille for altid. Sådan kunne han blive fristet, under nazistisk fremgang, til at støtte en bande gangstere, der ved at opnå politisk magt over staten, ville kunne beskytte ham mod de nødvendige krav fra arbejderne. Hans gangstere ville være hans beskyttelse mod hans arbejdere. Men hvem ville beskytte ham mod hans gangstere ?